

27 FEB 1928

૧૩૮૪૭

ચિત્રકાર પંડિત

લેખક : ચન્દ્રશંકર મજીશંકર ભટ્ટ
 પ્રકાશક : પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ : વડોદરા

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૪૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ડુમાર વીરશેન

વિષય ૬ : ૩

બાલસાહિત્યમાળા-૨

કુમારવીરસેન

: લેખક :

ચન્દ્રશંકર મણિશંકર લાદ

: સંપાદક :

ચરેતર એજ્યુકેશન સોસાયટી
આણંદ

: પ્રકાશક :

પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ.
વડોદરા

આવૃત્તિ પહેલી : પ્રત ૧૧૦૦ : ભાદરવા સુદિ ૨ ૧૯૮૩

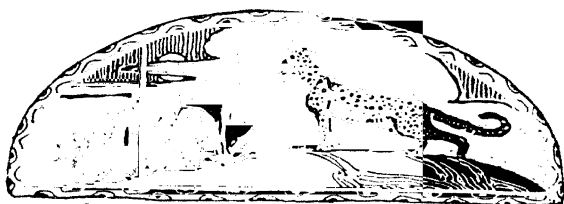
આવૃત્તિ બીજી : પ્રત ૧૬૦૦ : મહા સુદિ ૯ ૧૯૮૪

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૩૮૪૭

* * *

દિવસ ૦-૬-૦

આણંદ ચરોતર પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં મોતીભાઈ મથુરભાઈ
પટેલે પ્રકાશકને માટે જાપ્યુ. તા. ૩૧:૧:૨૮

❀ પ્રસ્તાવના ❀

ખાળકોને વાર્તાનાં પુસ્તકો વાંચવાં ગમે છે અને તેમાં જે પરીચોની વાર્તાઓ અને વીરોનાં વૃત્તાન્તો વાંચવાં બહુ જ ગમે છે.

દુર્ભાગ્યે આપણા સાહિત્યમાં સાહસનાં વૃત્તાન્તો બહુ ઓછાં છે અને જે છે તેમાં ખાળકો વાંચી શકે તેવાં તો માત્ર ગણ્યાગાંઠ્યાં છે. આપણી પ્રજામાં સાહસ હોય તો જ સાહિત્યમાં તે ઉતરે ને? પણ પ્રજામાં સાહસ ઉતારવું હોય તો સાહિત્યમાર્ગે તે કેટલેક અંશે ઉતારી શકાય એમ છે.

આપણાં બાળકો પછીકણ મટી સાહસિક થાય, તેમનામાં પરાક્રમનાં કાર્યો કરવાની ઉત્કંઠા જાગ્રત થાય, વીર બની જંગલમાં બાઘસિંહ સાથે જીવસટોસટ ખેલવાની અને બેટી નદીઓમાં ઝંપલાવવાની તેમને ઇચ્છા થાય, એ હેતુથી આ પુસ્તક પ્રકટ કરવામાં આવે છે.

વાર્તામાં વસ્તુ એવી રીતે મૂકવામાં આવ્યું છે કે બાળકોના મગજ ઉપર કૂરતા કે હિંસાની છાપ ન પડતાં શુદ્ધ સાહસની જ છાપ પડે. વચ્ચે વચ્ચે કુદરતનાં દુકાં વર્ણનથી તેમજ પ્રાણીઓ તરફ બતાવેલા પ્રેમભાવથી વાર્તામાં વિવિધ રંગો પૂરાય છે. વીરસેન અને વીરપાળનાં ઉપરાઉપરી સાહસિક કાર્યોથી ઘડીક દિંગ થઇ જવાય છે; છતાં તે એટલાં જ સ્વાભાવિક લાગે છે.

અન્તમાં જે ઉદ્દેશથી આ પુસ્તક પ્રકટ કરવામાં આવે છે તે ઉદ્દેશ સફળ થશે એવી આશા છે.

ચરોતર કેળવણી મંડળ,
આણંદ

આશાભાઈ નરસિંહભાઈ પટેલ

બીજી આવૃત્તિનું નિવેદન

બાલમિત્રોએ સહકાર સાધ્યો, રનેહીઓએ સુધારા સૂચવ્યા, ને બાઇ રવિશંકર પંડિતનાં સુન્દર ચિત્રો સાથે આ આવૃત્તિ પ્રકટ થઇ.

સૈનો આભાર.

‘બાલમિત્ર’ કાર્યાલય
આણંદ
તા. ૨૫:૧:૨૮

આશાભાઇ ન. પટેલ
ચન્દ્રશંકર મ. ભટ્ટ

એક બીડા ત્રાટ નાખીને સિંદ અમારી તરફ ફેર્યો.

કુમાર પ્રિયદી: અમહાવાદ

નાનપણથી જ મને શિકારનો બહુ શોખ છે. વીરપાળ મારો બહાદૂર સાથી છે.

મારા પિતા પાંચ સાત ગામના ઠાકોર છે. એમને ય જુવાનીમાં શિકારનો ખરેખરો શોખ હતો. અમારા મહેલમાં બપોળે વામના મોટા મોટા વાઘસિંહનાં કેટલાંય ચામડાં એમણે ભેગાં કર્યાં છે.

રોજ સાંજે અમે બધા ભેગા બેસીએ, ત્યારે મારા પિતા એમણે કરેલા મોટા મોટા શિકારોની વાતો કરે ને એ અમે ખૂબ રસથી સાંભળીએ.

ધીરે ધીરે મને પણ શિકારનો શોખ લાગવા માંડ્યો. ગયે જ વરસે હું અને વીરપાળ શિકારે ગયા હતા, અને એક નાના વાઘનો શિકાર કરી આવ્યા હતા.

આ વર્ષે પણ ફરી એક વાર શિકારે જવા મારું મન તલપી રહ્યું.

હોળીના તહેવારો વીતી ગયા. મને હવે શિકારની ધૂન લાગી. આખો દિવસ હું એના જ વિચારોમાં ફરતો. રાત્રે ઉંઘમાં પણ ઘણીવાર વાઘસિંહ જોવા લાગ્યો!

છેવટ મેં નક્કી કર્યું કે ખાપુલની રજા લઇને આ વરસે ફરી એક વાર શિકારે જવું. શિકારની ખરી મઝા આવે એટલા માટે આ વખતે અમે બે જ જણે જવાનું નક્કી કર્યું.

મારા પિતાએ તો સંભાળીને રહેવાનું કહી રજા આપી; પણ એકના એક દીકરાને એકલો મોકલતાં માનો છવ કેમ ચાલે? એની આંખમાં આંસુ ભરાઇ આવ્યાં. એણે કહ્યું, “બેટા, તારે જવું હોય તો નોકરચાકર લઇને જ. અત્યારથી તને આમ એકલો ન મોકલાય.”

છેવટ એને પણ સમજાવીને અમે તૈયાર થયા.

અમારું ગામ એક મોટી નદીના કિનારા ઉપર આવેલું છે. આ નદી વાટે દશેક દિવસમાં સિંહના જંગલમાં પહોંચી શકાય છે. મારા પિતા એ રીતે ઘણીવાર શિકાર કરી આવતા. આ વખતે ત્યાં જવાનું અમે નક્કી કર્યું.

એક હોડી તૈયાર કરાવી અને એમાં વીશ પચીશ દિવસ ચાલે એટલું ખાવાનું મૂકાવ્યું. થોડા દાળચોખા તથા ખીજો મસાલો વગેરે પણ સાથે રાખ્યું.

મેં અને વીરપાળે એક એક ણંદુક, જોઈતી દાડગોળી, એક દોરડું, એકેક જમૈયો અને ચક્રમક તથા કાકડો વગેરે શિકારની ચીજો લઈ લીધી. સાથે એ વાંસડા પણ લીધા.

ખીજ ઘણી ચીજોની જરૂર પડશે એમ સૌએ કહ્યું, પણ અમારે તો જંગલનો ખરેખરો અનુભવ લેવો હતો; એટલે અમે જરૂર જોગીજ ચીજો સાથે રાખી.

ખીજે દિવસે સવારના પહોરમાં ખાખાયુની રજા લઈને અમે નાવમાં બેઠા, વીરપાળે લંગર ઉપાડ્યું ને નાવ હંકારી.

સઢ ચઠાવ્યો એટલે નાવ સડસડાટ ચાલવા લાગી.

ખપોર થતાં અમે કેટલાય ગાઉ દૂર નીકળી ગયા. સ્થિર પાણીમાં નાવ ખૂબ ધીરી પડી જતી, ત્યારે વાંસડા વડે અમારે એને ઝડપથી ચલાવવી પડતી; પણ જ્યારે પાણીનો વેગ વધતો ત્યારે એ સડસડાટ ચાલતી હતી.

મધ્યાહ્ન થયો ને સૂરજ તપ્યો. હવે અમને ભૂખ લાગી, એટલે પોટલું છોડીને ખાવા બેઠા. પાણીના વેગમાં હોડી વહી જતી હતી. કિનારા ઉપરનાં ઝાડ અને વચ્ચે વચ્ચે આવતાં નાનાં ગામડાં જોતા અમે આગળ વધતા હતા.

પહેલી રાત તો હોડીમાં પસાર કરી. હું ઉંઘી જાઉં ત્યારે વીરપાળ હોડી સાચવતો અને એ ઉઘે ત્યારે હું સાચવતો.

દશેક દિવસ વીતી ગયા. નદીની આસપાસ ઘનઘોર જંગલ આવી ગયું. હવે થોડીક મજલ કાપીશું એટલે સિંહના જંગલમાં પહોંચી જઈશું, એવા વિચારથી અમને ખૂબ આનંદ થવા લાગ્યો.

હવે તો રાત્રે અમારે ખૂબ કાળજી રાખવી પડતી. ઘનઘોર જંગલમાં થઈને અમે પસાર થતા હતા, એટલે જંગલી જનવરોની ઘણી ણીક રહેતી હતી. કોઈ કોઈ માર તો કિનારા ઉપરની ઝાડીમાંથી વાઘની ભયંકર ત્રાડો પણ સંભળાતી.

દશમા દિવસની રાત હતી. આકાશમાં ચાંદ્રો તરતો હતો, અમારી નાવ પાણી ઉપર તરતી હતી.

હું અને વીરપાળ બીજે દિવસે કાંઠે ઉતરાને જંગલમાં જવાની વાતો કરતા હતા. ત્યાં એકાએક એક ભયંકર ત્રાડ સંભળાઈ. ત્રાડ ઉપરથી અમને ખસુસ લાગ્યું કે આસપાસમાં ભયંકર વાઘ છે. અમે અનુમાન કર્યું કે વાઘ કદાચ નદીકાંઠે પાણી પીવા આવતો હશે.

અમે તાગડતોળ ચક્રમક ઘસીને જામગરીઓ સળગાવી લીધી, ખંદુકો હાથમાં લીધી, ને વાઘની વાટ જોતા બેઠા.

નાવ ચાલતી જ હતી. વાઘ નજરે પડે કે તરત જ એક જણે વાંસડો નાખીને નાવને જરાક કાંઠા તરફ લઈ જવી ને બીજાએ ગોળી છોડવી એવો મનસુબો કરી રાખ્યો.

અમે ઘણી વાર સુધી રાહ જોઈઃ પણ વાઘ ન દેખાયો. એટલામાં હોડીએ પણ અર્ધાંએક ગાઉનું અંતર કાપ્યું હતું; એટલે હવે અમે વાઘની આશા મૂકી દીધી.

ચન્દ્રમા જરાજર માથે આવી ગયો. સુંદર ચાંદની ખીલી ઉઠી. અમે પસાર થતા હતા એ જગ્યાએથી નીચાણમાં પટ પહોળો થતો હતો, ને એક તરફ સુંદર રેતી પથરાઈ રહી હતી.

લાગટ દશ દહાડાની પાણીની મુસાફરીથી અમે કંઈક કંટાળ્યા હતા. વચ્ચે કોઈ કોઈ વાર નીચે ઉતરતા ખરા; પણ આ રેતીના પટ ઉપર આજની આખી રાત ગાળવાનું અમને મન થઈ ગયું.

આ જગ્યાએ પાણીનો વેગ જરા વધારે હતો, એટલે ખૂબ મહેનત કરી જોઈ, છતાં નાવ છેક છીછરા પાણી સુધી ન જઈ શકી. નીચે ઉતરીને ખેંચ્યા વિના છૂટકો નહોતો, એટલે સુરવાલભેર હું પાણીમાં ફૂટી પડ્યો. કમ્મરપુર પાણીમાં ઉભા રહીને મેં નાવને આણી શકાય એટલી કિનારા પાસે આણી.

અમે નાવ ઉભી રાખી હતી ત્યાં એક ઉંચી લેખડ હતી, અને નીચાણમાં જ્યાં લેખડ પૂરી થતી હતી ત્યાંથી રેતીનો વિશાળ પટ પથરાયો હતો.

રેતી ઉપર ઉતરીને અમે કપડાં બદલવા લાગ્યા, પણ

એટલામાં મને બંદુકો સાંભરી; વખતે અચાનક એની જરૂર પડે એમ ધારીને હું હોડી ઉપરથી બન્ને બંદુકો, દારૂગોળાની પેટી, જમૈયા અને ચક્રમક વગેરે લઈ આવ્યો. પછી કપડાં બદલીને અમે રેતી ઉપર નિરાંતે સૂતા.

એક તરફ નદીનો વિશાળ જલપટ, બીજી તરફ મોટી લેખડ અને અમે બેઠા હતા તે રેતીનો પટ—એ બધું અત્યારની આંદનીમાં બહુજ રળિયામણું લાગતું હતું.

દશ દિવસની મહેનતથી અમે ખૂબ થાકી ગયા હતા, અમારી આંખોમાં ઉંઘ ભરાઈ હતી; પણ આવા ભયંકર જંગલમાં બન્ને જણને ઘસઘસાટ ઉંઘવું કેમ પાલવે? અમે બગતા પડ્યા પડ્યા વાતો કરવા લાગ્યા.

એકાદ ઘડી વીતી હશે; એટલામાં અમે સિંહની એક ગર્જના સાંભળી. પેલા વાઘની ગર્જના કરતાં આ સિંહની ગર્જના ખૂબ ભંચકર લાગી. અમે સફાળા ઉભા થઈ ગયા. નજીકમાં એકેય ઝાડ નહોતું. હવે અમને અમારી ભૂલ સમજાઈ; પણ હવે શું થાય? જો નાવમાં બેસવા જઈએ ને એટલામાં જ વખતે સિંહ આવી પહોંચે તો? અમે તો ત્યાંજ ઉભા રહ્યા ને એમ નક્કી કર્યું કે સિંહ પાસે આવે તો એકી સાથે બંદુકો ફેડીને કાં તો એને પૂરે કરવો, અને નહિતર બેય જણે સાથે નિરુપાયે લડતાં લડતાં એના પંજમાં પડવું.

ઘડી પછી એણે બીજી ત્રાડ નાખી. સિંહ પેલી લેખડ ઉપર છે એવી અમારી ખાત્રી થઈ.

ખીજીજ પળે પાણીમાં એક મોટો ધબાકો થયો. મોલ મોલ જેવડાં મોજાં ઉછળ્યાં : નીચે કોઈ પ્રાણી પડ્યું હોય એમ અમને લાગ્યું. હું તો ભેખડ તરફ ભેધ રહ્યો હતો, ત્યાં મેં એક વિકરાળ જંગલી સિંહ જોયો.

સિંહે કોઈ પ્રાણી ઉપર તરાપ મારી હતી; પણ છટકવા જતાં એ પ્રાણી નીચે પાણીમાં પડ્યું હતું.

નીચે નજર કરતાં સિંહે અમને દીઠા. પોતાનું લક્ષ્ય જતું રહેવાથી એ ખૂબ ગુસ્સે થયેલો લાગતો હતો.

એક ખીજી ત્રાડ નાખીને સિંહ અમારા તરફ ફર્યો !

ખરી કસોટીની પણ આવી પહોંચી. ખંડુકો તો તૈયાર જ હતી; પણ વખતે નિશાન ખાલી જાય ને એક છલાંગે સિંહ નીચે આવે તો એ એકાદ જણનો જીવ તો લઇ જ લે એમ હતું.

પણ ખીજે એકેય ઉપાય નહોતો.

પલકારામાં અમે ખંડુકો દાખી. ધૂડૂમ.... ધૂડૂમ.... એ ગોળીઓ છૂટી. મોતના મોંમાં ઉભા રહીને અમે તરતજ ફરી ખંડુકો ભરવા માંડી. વિકરાળ ગજના કરીને સિંહ નીચે ફર્યો. અમને લાગ્યું કે હવે આવી બન્યું : એય ગોળી ખાલી ગઈ હશે ને હવે નવી ગોળી છોડતાં પહેલાં તો સિંહ આવી પહોંચશે.

હવે શું કરવું?

પરન્તુ સારે નશીબે એક ગોળી સિંહને બરાબર લાગી ગઈ હતી. એ ત્રાડ પાડીને જેવો હેઠો કુદ્યો એવો જ અધ-મુઓ તો થઈ ગયો હતો; છતાં એ સામે ધસ્યો આવતો હતો!

હિમ્મત રાખી ફરી વાર બાર કર્યા. આ વખતે બંને ગોળી સિંહના માથા સોંસરી નીકળી ગઈ.

ધડ દહને સિંહ નીચે પડ્યો.

અમે ઉગર્યા!

હવે તો અમે હસતા હસતા એની પાસે દોડી ગયા. જોયું તો એ ૧૦-૧૨ હાથ લાંબો વિકરાળ જંગલી સિંહ હતો. અમારો પહેલો શિકાર ઘણો જખબર મળ્યો!

પેલું જાનવર ક્યાં ગયું એ જોવા વીરપાળે પાણી તરફ જોયું; પણ અચાનક એ ખૂમ પાડી ઉઠ્યો: “અરે! ભોગ મળ્યા!”

મારી નજર તરત એ તરફ ખેંચાઈ. પેલું જાનવર તો ત્યાં નહોતું; પણ પાણી ઉપર અમારો કેટલોક સામાન તરતો હતો! પેલું પ્રાણી નીચે પડતાં બરાબર અમારી નાવ ઉપર કે એક કેર ઉપર આવી પડ્યું હશે, ને તેથી નાવ એક બાજુ ખૂબ નમી જવાથી એમાં

પાણી ભરાઈ ગયું હતું ને બધો સામાન નીચે પાણીમાં જઈ પડ્યો હતો ! અમે એકદમ એ તરફ દોડી ગયા.

પણ હવે શું થાય ? નાવમાં માત્ર થોડુંક ખાવાનું રહ્યું હતું. એમાં પણ પાણી તો ભરાઈ ગયેલું. દાળ, ચોખા, અને બીજી બધી ચીજો નીચે પાણીમાં જઈ પડી હતી. મેં એક બકી મારીને નીચે તપાસ કરી, તો એક પેટી હાથ લાગી. એ દરમિયાન વીરપાળે પણ એક પેટી બહાર કાઢી.

બન્ને પેટીઓ ઉઘાડીને જોયું તો વાસણોને તો કાંઈ થયું નહોતું; પરંતુ ખાવાની પેટીમાં પાણી પેસી ગયેલું, એટલે બધું ખાવાનું પલળી ગયું હતું. પલળેલું ખાવાનું હવે બગડી જશે એમ લાગવાથી અમે ખવાય એટલું ખાઈને બાકીનું ફેંકી દીધું.

અમને તો નવી ચિંતા પેટી કે, હવે કાલથી અમારે ખાવું શું ?

થોડીક વાર વિચારમાં કાઢ્યા પછી જે થાય તે ખર્ચ એમ ધારીને અમે ફરીથી નાવ પર ગયા ને એમાંથી બને તેટલું પાણી કાઢી નાખ્યું.

આ બધી ધમાલમાં રાત વીતી ગઈ. પરોઢનાં પંખીઓ મીઠાં ગીત ગાવા લાગ્યાં. અમે હવે ઉઘવાની આશા મૂકી દીધી ને રેતી ઉપર બેસી વાતો કરવા લાગ્યા.

અળઅળ વહી જતું પાણી, મીઠાં ગીત ગાતાં પંખીઓ, મંદ મંદ વહેતો પવન ને ઉષાના રંગ ભેતાં ઘડીક અમે અમારું બધું દુઃખ ભૂલી ગયા. અમને થયું, આહા! કેવો મનોહર દેખાવ! આવો આનંદ તો કેઈ દિવસ નહોતો મળ્યો!

સૂરજ ઉગ્યો ને તડકો રેલાયો. અમે પેલી ઉંચી ભેખડ ઉપર ચઢીને આસપાસ ભ્રમ્યું. દૂરદૂરથી નદીનાં પાણી આવતાં ને વહી જતાં, આસપાસ બન્ને કાંઠે ઘનઘોર જંગલ હતું. કેવળ પંખીઓ અને જંગલી પ્રાણીઓ અહીં તહીં દેખાતાં હતાં.

તડકો થતાં પહેલું કામ અમે સિંહનું ચામડું ઉતારી લઇને નાવ ઉપર સૂકવી દીધું. પછી મેં કહ્યું, “હવે આપણે આજનો દિવસ અહીં ફરીએ. કાંઈ શિકાર મળે તો તો ઠીક છે, નહિ તો કાલે પાછા જવાની શરૂઆત કરીશું. રસ્તામાં બે ચાર દિવસ જેમ તેમ કરીને કાઢી નાખીશું એટલામાં કેઈ ગામ આવશે; એટલે ત્યાં ખાવા-પીવાની ગોઠવણ કરી લઇશું.”

પણ કોણ જાણતું હતું કે અમારાં નશીબમાં ઘરને બદલે ઘનઘોર જંગલના ઘણા ઘણા અનુભવો લળેલા હતા!

સારે નશીબે અમારી પાસે દાડગોળી ઠીક જથ્થામાં હતી. અમે હોડીને ત્યાં જ રાખીને બે થ બંદુકો, દાડગોળી, જમૈયા, ને ચકમક વગેરે લઈ જંગલમાં જવા ઉપડ્યા.

વસંતુ હતી એટલે આડપાન ખીલી ઉઠ્યાં હતાં. માણસનો પગરવ ખીલકુલ નહોતો. એટલે બધાં વનદૂલોનો ઉપયોગ પાંખીઓ સિવાય કોઈ નહોતું કરતું. ચોમેર એ સુંદર વનદૂલોની માઠી સુગંધ મહેકી રહી હતી.

થોડે દૂર જતાં અમે ચારોળીનું એક આડ બેયું. ઉપર સુંદર મોટાં ચારોળાં પાકી રહ્યાં હતાં. આવડાં મોટાં ચારોળાં તો અમે કદીય બેયાં નહોતાં. પાસે ખાવાનું ખૂટયું હતું, ને એમાં આવો સરસ ખોરાક અચાનક મળી ગયો! અમે તો ગાંડા જેવા થઈ ગયાઃ આડ ઉપર ચઢી પેટભરીને ચારોળાં બધાં, ને થોડાંક અમારાં મોટાં મોટાં ગજવામાં પણ ભરી લીધાં.

ચારોળાં ખાતા ને વાતો કરતા અમે આગળ ચાલ્યા.

ચાલતાંચાલતાં અમે કેટલાક આડ ઉપર નિશાન કરતા જતા હતા, જેથી સાંજે એ એઘાણીએ પાછા ફરીને બરાબર નાવ પાસે પહોંચી શકાય.

થોડેક આગળ જતાં અમને કોયલનો મીઠો ટહુકો સંભળાયો. શાંત જંગલમાં અપાર શાંતિ છવાઇ હતી ને એમાં કોયલનો ટહુકો ચોમેર ફેલાતો હતો. અમે તો ઘડીક થંભીને એ ચાર ટહુકા સંભળ્યા. અમને થયું કે નક્કી આટલામાં કયાંક આંખાનું આડ હશે. કોયલનો ટહુકો ડાળા હાથ તરફની ઝાડીમાંથી આવતો હતો. અમે ધીરે ધીરે એ તરફ જવા લાગ્યા. પંદર વીશેક ડગલાં

આદ્યા હોઈશું, એટલામાં અમે એક સુંદર ઘટાદાર આંખો
જોયો. ઉપર નાના નાના મરવા જાણે હીંચકા ખાતા હતા.

અમારી પાસે આરોળાં તો હતાં જ, તેમાં વળી આ
મરસ મરવા મળી ગયા !

અમે જહુ ધીમે ધીમે ચાલતા હતા, તોય કોણ જાણે
કેવી રીતે કોયલ અમારો પગરવ સાંભળી ગઈ ! આંખો
પાસે પહોંચ્યા ન પહોંચ્યા ત્યાં તો એ ફરફર દઈને ઉડી
ગઈ. મોટી ને કાળી કોયલ હવામાં તરતી તરતી ક્યાંય
ચાલી ગઈ.

પછી અમે થોડાક મરવા પાડીને ખાધા ને થોડાક
ગજવાંમાં ભરી લીધા.

ખરા જપોર થયા હતા. અમને ખૂબ તરસ લાગી હતી,
એટલે આસપાસ ક્યાંય પાણી છે કે નહિ એની તપાસ
કરવા લાગ્યા, પણ પાણીનું ક્યાંય નામનિશાન નહોતું
જણાતું. તરસે જીવ જતો'તો. હવે શું કરવું ?

પાછા નદીકાંઠે જઈએ ત્યાં સુધીમાં તો તરસે મરી
જઈએ એમ લાગ્યું. હવે તો આટલામાં જ ક્યાંક પાણી
મળે તો ખોળી કાઢવું, એવો અમે નિશ્ચય કર્યો. આંખો
ઉપર ચઢીને મેં જોયું તો દૂર દૂર પૂર્વમાં કંઈક તળાવ
જેવું જણાયું, દોડતા દોડતા અમે એ તરફ ગયા.

એક ઘડી પછી અમે એક સુંદર તળાવ પાસે આવી
પહોંચ્યા. અંદર ચોકખું કાચ જેવું પાણી હતું. હાથમાં

ઘોઘ પેટભરીને અમે મીઠું પાણી પીધું.

તળાવના કાંઠા ઉપર મોટાં મોટાં ઝાડની શીતળ
છાયા છવાઈ હતી. એક મોટા ઝાડની છાયામાં જઈને
અમે નિરાંતે સૂતા.

નીચે કાઢવમાં અને
તળાવની પાળ ઉપર
કેટલાંય જંગલી જાનવર-
ના પંજા પડેલા હતા,
એટલે અહીં ઘણાં જાનવર
પાણી પીવા આવતાં હશે
એમ અમને લાગ્યું.

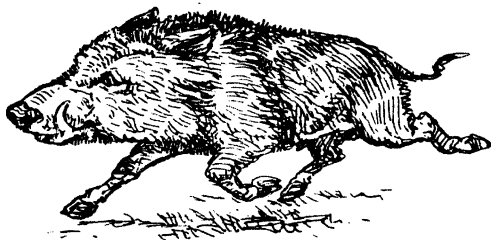
અમે આ જંગલમાં
આટલું આટલું રખડ્યા
હતા તેમ છતાં એકે જંગ-
લી જાનવર અમને દેખાયું
નહોતું. માત્ર બે ત્રણ હરણ

ને થોડાં ઘોળાં સસલાં મળ્યાં હતાં.

તળાવકાંઠાની શીતળ છાયામાં વીરપાળ
તો એક ઘડીમાં ઉઘી ગયો. મારી આંખે
ય મીચાઈ ગઈ.

અમે જાગ્યા ત્યારે સૂરજ છેક પશ્ચિમમાં
નમી ગયો હતો. હવે આ ઘનઘોર જંગલમાં
અમે એટલું બધું રખડ્યા હતા કે નાવ પાસે જલદીથી

પાછા જઈ શકાય એમ નહોતું. વાટમાં અંધારૂં પડી જાય

તો ઝાઝ ઉપરનાં નિશાનેય નહિ સૂઝે, એવી ફિકર થવા લાગી. અમને હવે અમારી બેકાળજી ઉપર બહુ પરતાવો થવા લાગ્યો.

હવે શું કરવું?

એટલામાં નજીકની ઝાડીમાં કંઈક ખડખડાટ થયો. અમે ચમકીને એ તરફ જોયું તો એક જંગલી ભૂંડ દોડયું જતું જણાયું. વીરપાળે બંદુક ઉંચકી; પણ મેં એને વારીને કહ્યું, ભૂંડને શું મારવું? મારવા તો સિંહવાઘ. આપણે એનો શિકાર કરવા આવ્યા છીએ.

એ રાતે તો નદીકાંઠે જવાનું માંડી વાળી, આ તળાવની પાસે જ ક્યાંક રાત ગાળવાનો અમે નિશ્ચય કર્યો.

આવો નિશ્ચય કરવામાં અમારો એક એ હેતુ પણ હતો કે કદાચ રાતમાં એકાદ સિંહ કે વાઘ ત્યાં આવી ચઢે તો એનો શિકાર કરવાનું મળી જાય.

એક નવું સાહસ કરવાનો ઠરાવ કરી અમે ઉંચા બેઠાના
ઝાડ ઉપર ચઢી ગયા. અમને ખબર હતી કે વાઘસિંહ
ખાર તેર હાથ જેટલું ઉંચું ફૂલી શકે છે; એટલે અમે તો
ખંદુકો લઇને પંદરેક હાથ ઉંચે ચઢીને બેઠા.

રાત પડી. ઘનઘોર જંગલમાં ચોમેર અંધારૂં-
ઘોર થઇ ગયું. તે દિવસે પાંચમ હતી એટલે દશ ઘડી
સુધી અમારે અંધારામાં જ બેસી રહેવાનું હતું.

રાત હમ હમ કરતી ચાલી.

દૂર દૂર શિયાળવાં બોલતાં હતાં. વચ્ચે એક વાર
ભૂંઠણ ને એનાં બચ્ચાંનું એક ટોળું અમારા ઝાડ નીચે
થઇને ચાલ્યું ગયું.

બે ત્રણ ઘડીઓ વીતી ગઇ. અમે ધાયુ' કે
કદાચ વાઘસિંહનો શિકાર આજે ના થ મળે.

આમ
અમારો
શિકાર-
નો શો-
ખજરા
નરમ
પડતો
હતો,

ત્યાં તો
દૂર દૂર
ફાલુડી-
નો અ-
વાજ
સંભા-
ળાયો !
અમે

ટટાર થઇ ગયા. ફાલુડી બોલે ત્યાં ત્યાં વાઘ કે સિંહ

હોય છે, એવું ઘણી વાર બાપુએ કહેલું. સાચે! બીજી જ પળે દૂર એક ભયંકર ત્રાડ સંભળાઈ. એકાએક એ ભયંકર ત્રાડથી અમે સહેજ કંપી ઉઠ્યા. વીરપાળે અવાજ ઉપરથી અનુમાન કર્યું કે નક્કી આ કોઈ સિંહણની ત્રાડ હોવી જોઈએ. એટલામાં સિંહણના બચ્ચાની એક નાની સરખી ત્રાડ પણ સંભળાઈ; એટલે એ અનુમાન સાચું હતું એવી ખાત્રી થઈ.

હાથમાં બંદુકો લઈને અમે તૈયાર થયા.

થોડી જ વારમાં ચાર તગતગતી આંખો દેખાઈ સિંહ કરતાં પણ સિંહણ ખૂબ કૂર હોય છે અને તેમાંય એના બચ્ચાનો જીવ બચાવવા તો એ વિકરાળરૂપ ધરે છે, એવી વાતો અમે સાંભળી હતી. એને છંછેડવી જ નહિ એવું પણ મન એકવાર તો થઈ ગયું; પણ એ પાસે આવી એટલે જીવ હાથમાં ન રહ્યો. ભગવાનનું નામ લઈને અમે ભમગરીએ ચાંપી.

ઘનઘોર જંગલમાં બંદુકો ગળું ઉઠી. ધડ.... ધડ.... દૂર દૂરથી એનો પડઘો ઉઠ્યો ધડ.... ધડ....

પણ વીરપાળ નિશાન ચૂક્યો હતો! મારે બચ્ચાને વિધવાનું હતું, અને એ પ્રમાણે મેં ગોળી છોડી હતી. આબાદ રીતે ગોળી બચ્ચાના માથામાં પેસી ગઈ અને એ ઉછળીને નીચે પડ્યું; પણ વીરપાળ નિશાન ચૂક્યો હતો!

પાન એટલામા સિંદણે અમને બેઠા લીધા. એ બચ્ચાનું પેર લેવા નેવાર થઈ.

1000 1000 1000 1000 1000 1000

અમે બન્ને જણ ધૂળ ઉઠ્યા. આહ ! સિંહણની એ અંગારા જેવી વિકરાળ તગતગતી આંખો, ભયંકર ત્રાડ, અને ખાલી ગયેલા નિશાનથી અમે કંપી ઉઠ્યા. હવે ?

અમે બંદુકો ફરી ભરી દીધી; પણ એટલામાં સિંહણે અમને જોઈ લીધા. એ બચ્ચાનું વેર લેવા તૈયાર થઈ.

એક કારમી ત્રાડ પાડીને સિંહણે છલંગ મારી. દારૂ દારૂને ઠેકાણે રહ્યો, જામગરી હોલવાઈ ગઈ, ને અમે તો માંડ માંડ બંદુકો પકડી પેલી ડાળને વળગી રહ્યા.

અમારાથી બીજું થઈ પણ શું શકે ? જરૂર, સિંહણ એકાદ જણને ઉપાડી જશે એમ લાગ્યું.

પણ ત્યાં તો હવામાં ઉછળીને સિંહણ હેઠી પડી. એક જ હાથનું છેદું રહી ગયું ! ધબ્બાક દબને એ જમીન પર પડી. હવે અમારા જીવમાં કંઈક જીવ આવ્યો. અપોઅપ જામગરી સળગાવી દીધી ને એક પળમાં નિશાન તાકયાં.

પણ સિંહણ કંઈ નીચે પડી રહે ? ખૂબ ખીજવાઈ બીજી ત્રાડ પાડીને એણે ફરી છલંગ મારી.

ધડ....ધડ કરતી ગોળીઓ છટી. એક ખાલી ગઈ, બીજી એની પીઠમાં !

હવે તો સિંહણના ગુસ્સાનું પૂછવું જ શું ? ઘુઉઉ કરતીકને એ પાછી ફરી !

અમને થયું, જાણે કૂદીને મોત આવે છે ! ધ્રુજતે હાથે અમે ડાળ પકડી લીધી. આ હમણું સિંહણ એકાદ જણને હેઠે પાડશે, એવી અમારી તો ચોક્કસ ખાત્રી થઈ ગઈ !

સાચેજ, સિંહણે ડાળ ઉપર આગલા બન્ને પંજા ભેરવી દીધા હતા અને શરીરને ખેવડું વાળી એ પાછલા પગ ડાળે ભેરવવા મથતી હતી !

હવે નહોતો વખત બંદુક ભરવાનો કે નહોતો જામગરી ચાંપવાનો. અમારાં કાળજાં ધબકી ઉઠ્યાં. અંતરેના પાસે આવી એમ જાણી અમે મનમાં ને મનમાં ‘રામ રામ’ પોકારી ઉઠ્યા.

પણ વીરપાળ પક્ષો સમયસૂચક હતો. એણે વિજળીને વેગે એક ઉપાય શોધી કાઢ્યો. બંદુક પડતી મૂકી ઝબ દધને એણે કેડમાંનો જમૈયો ખેંચી કાઢી સિંહણના પંજા ઉપર ફેરવ્યો.

ખરેખર, વીરપાળ ફાવ્યો ! સિંહણના આગલા બન્ને પંજા કપાઈ ગયા ને ધબળ દધને એ હેઠે જઈ પડી. અરધી ભરેલી બંદુક પૂરી ભરી મેં ફરી ગોળી છોડી. આ વખતે નિશાન બરાબર લાગ્યું. ગોળી એના માથા સોંસરી નોકળી ગઈ. ઘુઉઉ ઘુઉઉ એમ બે ત્રણ ત્રાડો પાડી સિંહણ પડી !

હવે અમારા જીવ હેઠા બેઠા. ધીરે ધીરે અમે નીચે ઉતર્યાં. વીરપાળે બંદુક ઉપાડી લીધી.

ખૂબ મહેનત કરીને અમે સિંહણતું ચામડું ઉતારી લીધું. બચ્ચાનું ચામડું પણ લઈ લીધું.

થેડો થાક ખાધો એટલામાં તો સવાર પડવા આવ્યું. પંખીઓ મીઠાં ગીત ગાવા લાગ્યાં.

તળાવમાં જઈને અમે હાથમાં ઘોયાં ને પાળ ઉપર ઘડીક આરામ લેતા બેઠા.

તળાવની આસપાસ અપાર શાંતિમાં પંખીઓ મીઠાં ગીત ગાતાં હતાં. અમે રાતનો બધો શ્રમ ભૂલી જઈને શાંતિથી આ મીઠાં ગીત સાંભળવા લાગ્યા; પણ સૂરજ ઉગ્યો એટલે પંખીઓ ઉડવા લાગ્યાં. અમને પણ ભૂખ લાગવા માંડી. અમારાં ગજવાં ખાલી થઈ ગયાં હતાં; એટલે અમે પાછા કંઈક ફળફૂલની શોધમાં નીકળ્યા.

હૂર હૂર કોયલ ટહુકતી હતી. અમે ધીરે ધીરે એ તરફ જવા લાગ્યા. વાટમાં એક ખીલી હેઠળથી બે ત્રણ પાકાં ખીલાં મળ્યાં. ખીલાં ખાતા ખાતા અમે એક આંખા પાસે આવ્યા. આંખા ઉપર ચઢીને મરવા લેવાનો વિચાર કરતા હતા; એટલામાં પાસેની ઝાડીમાં સહેજ ખડખડાટ થયો. અમે ચમકીને એ તરફ જોયું. એક મોટું સસલું સર્પ કરતું દોડી ગયું ને થોડી વાર પછી એક ઘોળું બચ્ચું એની પાછળ દોડ્યું. પાછળ જ ધક્ક ધક્ક અવાજ થયો ને એક વરુ દેખાયું. પેલું સસલું તો દૂર દોડી ગયું હતું; પણ બિચાડું બચ્ચું પકડાઈ જશે એમ અમને લાગ્યું. એક પળમાં મેં બંદુક ભરી દીધી ને વીરપાળે જામગરી

ચેતાવી. વરૂએ બાપડા બચ્ચાને પકડી પાડ્યું હતું; પણ ત્યાં તેા ધનુનુ કરતી ગોળી છૂટી ને ઉછળીને વરૂ હેઠે પડ્યું.

પેલું બચ્ચું નીચે તડકડતું હતું. અમે વહેલા વહેલા એની પાસે દોડી ગયા. પણ અમને જોઇને તેા એ ઉલટું વધારે ગભરાયું ને ત્રણ પગે જરા જરા દોડવા લાગ્યું. દોટ મૂકીને અમે એને પકડી લીધું. વરૂએ બાપડાના એક પગે બચ્ચું ભરી લીધું હતું, એટલે એમાંથી ખૂબ લોહી વહેતું હતું.

મેં ગજવામાંથી રૂમાલ કાઢીને બચ્ચાને પગે પાટો બાંધી દીધો. પછી એને લઇને અમે તળાવકાંઠે આવ્યા. પાટા ઉપર પાણી છાંટ્યું એટલે લોહી તેા બંધ થયું, પણ બચ્ચાનું આખું ચ શરીર થર થર ધ્રૂજતું હતું. એને હજી અમારી ખૂંબ ઘીક લાગતી હતી. વારંવાર અમારી તરફ દયામણી નજરે જોઇને એ કહેતું હતું, “મને છોડી દો, છોડી દો.” અમે એને ખૂબ પંપાળ્યું ને સીસોટીઓ વગાડી રાજી કરવા માંડ્યું.

મધ્યાહ્ન થવા આવ્યા એટલે અમે બચ્ચાને લઇને નદી તરફ જવા લાગ્યા.

થોડેક ગયા ત્યાં પેલું સસલું ફર ઉભેલું જણાયું. અમને થયું કે આ બચ્ચાની એ વાટ જોતું હશે. અમને બચ્ચાનો સાથ છોડવો ગમતો નહોતો, પણ શું કરવું? અમે

બન્યાને છોડી મૂક્યું એટલે ત્રણ પગે દોડવા લાગ્યું. અમે સહેજ દૂર ખસ્યા એટલે પેલું સસલું દોડી આવ્યું ને એને લઈને ઝાડીમાં નાસી ગયું.

અમે આગળ ચાલ્યા.

આગલે દિવસે કરેલી નિશાનીઓ વડે અમે સહેલાઈથી નદીકાંઠાની પેલી ભેખડ ઉપર આવી પહોંચ્યા. એકાએક અમને પહેલી રાતની બધી વાત યાદ આવી. અમે ઘડીક થંભી ગયા. એ જીવલેણ પ્રસંગ સંભારતાં અમારાં શરીર કંપી ઉઠ્યાં.

પેલાં ત્રણેય ચામડાં લઈને આજે જ હોડી હંકારીને પાછા જવાનું અમે નક્કી કર્યું હતું; પણ હજી ઘણું બનવાનું હતું! જ્યાં નીચે નજર કરી, ત્યાં તો હોડીનું નામનિશાનેય ન જણાયું! અમારા પેટમાં ફાળ પડી. દોડતા દોડતા અમે નીચે પાણી પાસે જઈ પહોંચ્યા. હજી અમને આશા હતી કે કદાચ હોડી તળીએ ડૂબેલી પડી હશે. પણ અમારાં નસીબમાં જલદી ચેર જવાનું નહિ લખ્યું હોય. હોડી ત્યાં હતી જ નહિ! ધારીને જોયું તો ઘણે ઉંડે અમને લંગર એકલું પડેલું જણાયું!

હવે અમને ખાત્રી થઈ કે નક્કી, દોરડાની ગાંઠ છૂટી ગઈ હશે ને તેથી નાવ છૂટી થઈને તણાઈ ગઈ હશે.

હવે ?

નીચાણમાં જતાં વખતે હોડી મળી આવે એમ ધારીને
અમે ખૂબ દૂર સુધી જઈ આવ્યા; પણ કયાંય હોડીનો
પત્તો ન લાગ્યો ! નિરાશ થઈને અમે પાછા આવ્યા.

અમે તો રેતી ઉપર બેસી પડ્યા. અમને આશા
હતી કે છેવટ હોડી વડે આ ઘનઘોર જંગલમાંથી ગમે
તેમ કરીને પણ અમારો છૂટકો થશે; પણ હવે તો અમારા
પગ ઢીલા થઈ ગયા. અમને થયું, હવે શું થશે ?

બે ત્રણ ઘડી વિચારોમાં વીતી ગઈ. છેવટ ખૂબ વિચારોને
અંતે એક તરારો બાંધી એના વડે સામે પાણીએ જવાનું
અમે નક્કી કર્યું. બેએક વાંસડા તો જંગલમાંથી મળી
રહે એમ હતું.

તે દિવસ તો સાંજ પડી ગઈ હતી; એટલે તરારો
બાંધવાનો વખત રહ્યો નહોતો. આ રાત ગમે તેમ કરીને
કાઠી નાખવી ને સવારે તરારો બાંધી અહીંથી ચાલ્યા
જવું એમ નક્કી કર્યું.

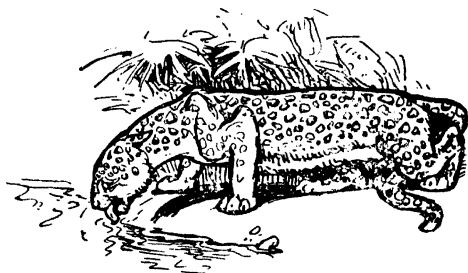
કિનારાથી થોડે છેટે પીપળાનું એક ઝાડ હતું. અમે
આજની રાત એના ઉપર બેસી રહેવાનું ઠરાવ્યું.

બે જુદી જુદી ડાળો ઉપર હું અને વીરપાળ ગોઠવાયા.
પેલાં બે ચામડાં એક તરફ લટકાવી દીધાં. દારૂગોળીની
થેલી ને બંદુકો તો અમારી સાથે જ હતાં.

રાત પડી. અંધારું થયું.

અમે વાતો કરતા બેસી રહ્યા. વચ્ચે વચ્ચે કેટલાંય મૂંડ ને શિયાળવાં જંગલમાંથી દોડી આવતાં ને પાણી પી ચાલ્યાં જતાં.

વચ્ચે એક ચિત્તો પણ પાણી પીને ચાલ્યો ગયો. જતાં જતાં એ આમતેમ જોતો હતો, એટલે અમે ધાયું કે એને અમારી વાસ આવતી હશે; પણ છેવટ એ જંગલ તરફ જતો રહ્યો. અમે બોલ્યા વિના જ બેસી રહ્યા. આજે અમારો વિચાર શાંતિથી બેસી રહેવાનો હતો : શિકાર બેલવાનો નહોતો.

પણ એક રીંછે અમને શાંતિથી બેસી રહેવા ન દીધા. કોણ જાણે એણે અમને કેવી રીતે જોઈ લીધા હશે ! એ તો પીંપળા નીચે આવી તાકી તાકીને અમારી સામું જોવા લાગ્યું ને કું કું કરવા લાગ્યું.

ઘડીક તો અમે એનો બેલ જોઈ રહ્યા; પણ એથી તો રીંછ ખૂબ ખીજાઈને જોરથી કું કું કરવા લાગ્યું.

વીરપાળે ગરમત કરવા એક નાની ડાળખી તોડીને એના તરફ ફેંકી. જાણે ખીધું હોય એમ એકવાર તો એ પાસેની ઝાડીમાં નાસી ગયું; પણ તરતજ આવીને પાછું વધારે જોરથી પુંપુ કરવા લાગ્યું.

રીંછ જ્યારે ફરી વાર બહાર નીકળ્યું ત્યારે એની પાછળ ફરીથી પાંદડાં બબડ્યાં હતાં, પરંતુ અમે કારણ કળી શક્યા નહોતા.

રીંછ કું કું કરતુંજ હતું. અમે એને ડાળીએ મારીને ખીજવતા હતા, ત્યાં એકાએક ‘ઓ બાપરે’ કરીને વીરપાળ હેઠો પડ્યો ! હું ચમકી ઉઠ્યો. જોયું તો પેલી ડાળ ઉપર એક રીંછણ ચઢી આવેલી જણાઈ ! પહેલાં તો હું ખૂબ ગુચવાઈ ગયો; પણ તરતજ મને વીરપાળની ચિંતા થવા લાગી. બંદુક તૈયાર હતી, એટલે પેલા રીંછને પહેલું પૂરું કરવું પડશે એમ ધારીને મેં જામગરી ચેતાવી નિશાન તાકીને ગોળી છોડી.

પેલું વિકરાળ રીંછ વીરપાળ તરફ ધસતું હતું તેવુંજ મેં એને ગોળીથી વિંધી નાખ્યું.

પણ હવે રીંછણનું શું કરવું ?

હું ફરી બંદુક ભરું એટલામાં તો એ નીચે ફેલીને વીરપાળને ઉઝરડી નાખે એમ હતું. સાચેજ, રીંછણ નીચે ફેલી પડી હતી ! બંદુક પડતી મૂકી હાથમાં કટાર પકડીને મેં નીચે ભૂસકો માર્યો.

હું જરાબર રીંછણની નજીકમાં પડ્યો હતો, એટલે વીરપાળને પડતો મૂકી કુંકું કરતી એ મારા ઉપર ધસી. પણ હું તો તૈયાર જ હતો. એક અપાટે મેં એના માથામાં કટાર ખોસી દીધી. ધબ દબને રીંછણ ભોંચે પડી.

રીંછણને પૂરી કરી હું વીરપાળ તરફ ગયો. જઇને જોયું તો એને તમ્બર આવી ગઇ હતી. નીચે એસી એક રૂમાલ વડે હું એને પવન નાખવા મંડ્યો.

થોડી વારે વીરપાળે આંખ ઉઘાડી, મેં એને ઉભો કરવા માંડ્યો. પણ અફસોસ! અણધાર્યો નીચે પડ્યાથી એનો એક પગ મચકોડાઇ ગયો હતો! એને સપ્ત દુઃખ થતું હતું.

પરંતુ અહીં નીચે પડી રહેવાનું પાલવે એમ નહોતું. જેમ તેમ કરીને પીંપળાના વાંકા વળેલા થડ ઉપર મેં એને ચઢાવી દીધો. ખંદુક ને બળતી જામગરી લઈને હું પાસે બેઠો.

આખી રાત વરૂ અને શિયાળવાંએ દોડાદોડ કરી મૂકી, પણ આજે તો રીંછણનું સાહસ બસ હતું.

એમ કરતાં સવાર થયું, એટલે મેં ધીરે રહીને વીરપાળને નીચે ઉતાર્યો. અમારી શિકારની સહેલ તો ભારે થઈ પડી હતી! ખાવાનું ગયું, હોડી ગઈ, ને વધારામાં વીરપાળ અટક્યો!

હવે તો જ્યાં સુધી વીરપાળને પગે સાઈ ન થાય ત્યાં સુધી અહીંથી ક્યાંય નહિ ખસાય એમ અમને લાગ્યું.

અમને કકડીને ભૂખ લાગી હતી. ગજવામાં કંઈ નહોતું; એટલે વીરપાળના હાથમાં ભરેલી ખંદુક આપી હું ફળફૂલની શોધમાં નીકળ્યો.

થોડાંક બાર ને ચારોળાં લઈને હું પાછો આવતો હતો, ત્યાં મેં શકરીઆં જેવા કંદમૂળના વેણા જોયા. અમારા બાગમાં આવે એક વેણો હતો, એ ઉપરથી હું એને ઓળખી ગયો.

પાંચ સાત વેલા સાથે ઉગ્યા હતા. હળવે રહીને મેં બધા ય વેલા કંદ સાથે કાઢી લીધા.

ફળ ખાઈ ખાઈને અમે કંટાળી ગયા હતા, એટલે આજ તો આ કંદ મળી ગયાં તેથી મને ખૂબ આનંદ થયો.

વીરપાળ પાસે આવી થોડું બળતણ લેશું કરીને મેં પેલાં કંદ શેક્યા, ને અમે ધરાઈને ખાધું.

સાગનાં બે ચાર પાંદડાંને એક મોટો પડીઓ કરી હું વીરપાળ માટે પાણી લઈ આવ્યો.

ખાઈપીને તાબ થયા એટલે વીરપાળને પગ સાંભે થાય ત્યાં સુધી સુખેથી રહી શકાય એવી જગ્યા અમે ખોળવા લાગ્યા.

જંગલની ઉત્તર દિશાએ એક ડુંગર દેખતો હતો. એ તરફ ગાડું જંગલ હશે, એમ ધારી અમે ત્યાં ગયા નહોતા. પણ હવે ચાર પાંચ દિવસ ગાળવા માટે ત્યાં જઈને એકાદ ગુફા ખોળી કાઢવાનું અમે નક્કી કર્યું; કારણ કે રાત્રે ઝાડ ઉપર સુવાનું ફાવતું નહોતું; વળી જંગલી જનવરોની સાથે લડવાનું થોડા વખત માટે મોકુફ રાખવું પડ્યું હતું.

મેં વીરપાળને ઉંચકી લીધો, હલકું બેઠને એક ચામડું લીધું, ને પેલા ડુંગર તરફ ચાલવા માંડ્યું.

કેટલું ચ ચાલ્યા પછી અમે ડુંગરની તળેટીમાં આવી પહોંચ્યા.

એક નીચા ઝાડ ઉપર વીરપાળને બેસાડી હું એકાદ ગુફા શોધવા નીકળ્યો.

ડુંગર ઉપર થોડેક સુધી ચઢીને મેં જોયું તો એક તરફ અર્ધાએક ગાઉ ઉપર એક સુંદર ને મોટું સરોવર જણાયું. હું તો એકીટસે એ સુંદર સરોવર તરફ જોઈ રહ્યો. મને થયું કે એ સરોવર પાસે જ કયાંક ગુફા જેવું મળી જાય, તો ખૂબ મઝા પડે.

હોંશભેર હું એ તરફ ગયો.

ખરેખર, મારી આશા પૂરી પડી. દૂરથી મેં એક ગુફા જોઈ.

ગુફામાં શું હશે તે હું જાણતો નહતો. હૈયે હિમ્મત રાખી, જામગરી સળગાવી હું ગુફા પાસે આવ્યો.

ગુફા પાસે આવીને પહેલાં એક અવાજ કર્યો, મેં ધાયું હતું કે જો કોઈ હિંસક પશુ અંદર હશે તો આ અવાજથી ધુરંદીને બહાર આવીને મને જોશે, તે પહેલાં તો હું એને ગોળીથી ઠાર કરીશ.

બે ચાર અવાજ કર્યા, પણ કાંઈ જણાયું નહિ.

હું ગુફામાં પેઠો.

મોટી વિશાળ ગુફા! જાણે નિરાંતે બેસીને કુદરતે એને ઘડી ન હોય! શરુઆતનો રસ્તો જરા સાંકડો હતો,

પણ અંદર જતાં ગુફા મોટી લાગતી હતી. મેં એક તરફ જોયું, તો મને થોડાંક સૂકાં હાડકાં પડેલાં જણાયાં, આથી મને દહેશત લાગવા માંડી કે વખતે આ સિંહવાઘની ઝાડ હશે.

મેં એક વાર જોરથી હોંકારો કર્યો, ગુફા આખી ગાજી ઉઠી. પછી તરત જ શાંતિ છવાઈ ગઈ. મને લાગ્યું કે નક્કી અહીં કોઈ હિંસક પ્રાણી પડેલાં રહેતું હશે; પણ હમણાં તો ગુફા ખાલી જ છે. હવે હું હરખભેર વીરપાળને તેડવા ગયો.

ગુફાની વાત સાંભળી વીરપાળ પણ રાજી થયો.

એક ઘડીમાં અમે અમારી નવી જગામાં સુખરૂપ પહોંચી ગયા. મેં થોડી જગ્યાએ સાફસુફ કરી વીરપાળને ત્યાં સુવાડ્યો. પછી ગુફાના ખારણા આડો એક પથ્થર મૂકી હું પણ વીરપાળની પાસે નિરાંતે આરામ લેતો પડ્યો.

જંગલમાં પડેલી આટઆટલી મુશીબત પછી અચાનક આટલું સુખ મળી ગયું, એથી અમને ખૂબ આનંદ થવા લાગ્યો.

મને પેલા સરોવરને કાંઠે બેસીને આનંદ લેવાનું ઘણું મન થતું હતું; પણ વીરપાળને એકલો મૂકીને ખસાય તેમ નહોતું. વળી થાક પણ પુષ્કળ લાગ્યો હતો, એટલે આજની રાત નિરાંતે ગાળીને સવારે અમારે બન્નેએ સરોવરકાંઠે જઈ ખૂબ આનંદ કરવો એમ નક્કી કર્યું.

રાત આખી ઘસઘસાટ ઉઘ લઇને અમે પ્રાતઃકાળમાં જાગ્યા; પથ્થર ખસેડીને બહાર નીકળી મેં આસપાસ જોયું.

હજી સવાર થવાની વાર હતી. પૂર્વમાં દૂર ઉપાના મનોહર રંગ દેખાતા હતા. આસપાસની અગાધ શાંતિમાં પાંખીઓનાં મીઠાં ગીત ચોમેર રેલાતાં હતાં.

મારું હૃદય હરખથી નાચી ઉઠ્યું. વહેલે વહેલે અંદર જઇને હું વીરપાળને ટેકો આપી લઇ આવ્યો.

જે ત્રણ ઘડી સુધી એક ઉંચા પથ્થર ઉપર બેસી અમે એ અપૂર્વ કુદરતી દેખાવ જોયા કર્યો.

એકાએક દૂર પૂર્વમાંથી આવતા હંસોના મીઠા અવાજ સંભળાયા! આતુરતાથી અમે એ તરફ જોઇ રહ્યા.

ખીજીજ પળે દૂર દૂર ઘોળી સફેદ પાંખો હાલતી જણાઇ! હું તો ઉભો થઇ ગયો. વીરપાળ પણ બેઠો થઇને એમની તરફ જોઇ રહ્યો.

સુંદર ઘોળા હંસોતું એક ટોળું સરોવર પાસે આવી પહોંચ્યું.

ટોળામાં પાંચ સાત નાનાં બચ્ચાં પણ હતાં.

બધા ય હંસ પાણી પાસે ઉતર્યા.

સરોવરના સ્વચ્છ જળમાં નહાતા ને રમત કરતા હંસોના ટોળા સામે જોતા જોતા હમે હરખથી નાચી ઉઠ્યા.

એકાદ હંસ કે એનું બચ્ચું અમને મળી જાય તો
કેવું સાફ! એમ થવા લાગ્યું; પણ બીજી જ પળે એમ

જણાયું કે આવાં આનંદી ને સુખી પંખીને વિખુટાં પાડવાં
એ ઠીક નહિ. આથી શાંતિથી અમે એમના આનંદી ખેલો
ભેયા જ કર્યા.

સૂરજ ઉગ્યો ને પંખીઓ ચણ ચણવા ઉડ્યાં. હંસો
તો પાણીમાં રમત રમતા જ હતા. હવે અમે ધીરે ધીરે
સરોવરકાંઠે જવાનો વિચાર કર્યો.

મેં વીરપાળને ટેકો આપ્યો, ને અમે હળવે હળવે
સરોવર પાસે આવી પહોંચ્યા. રસ્તામાં વીરપાળે એક છોડ
ભેઠને એ ખોદી લેવાનું કહ્યું. પગની મચકોડ ઉપર આ
છોડનાં મૂળીઆં ઠીક ઉપયોગી થઈ પડે છે એમ વીરપાળ
જાણતો હતો. મેં એ છોડ ખેંચી લીધો.

અમે સરોવરનાં પાણી પાસે જઈ પહોંચ્યા ત્યાં હંસો-
એ ઉંચી ડોકે અમારી તરફ ભેડ્યું! અમે કોઈ શિકારીઓ

હંધશું એમ એમને લાગ્યું હોય કે ગમે તેમ; પણ એક પછી એક એમ બધા હંસો અવાજ કરતા કરતા ઉડી ગયા. અમને હંસોની રમત જોવાનું ઘણુંય મન હતું; પણ હવે શું થાય? છેવટ એક પથર ઉપર વીરપાળને જોસારી, સરૌવરમાંથી પાણી લાવી પાસેના એક નાના પથર ઉપર મેં પેલા છોડનાં મૂળીઆં ઘસ્યાં ને વીરપાળને પગે એનો લેપ કર્યો.

હવે મને સરૌવરના સ્વચ્છ પાણીમાં દૂર દૂર સુધી તરી આવવાનું મન થવા લાગ્યું. વીરપાળ મારો વિચાર સમજી ગયો ને બોલી ઉઠ્યો, “હા, તમે હવે નાહી લ્યો.”

એક ઉંચી જગ્યાએથી ‘હરહર મહાદેવ’ કરીને મેં સરૌવરમાં બૂસકો માર્યો.

સરૌવરનાં પાણી સાથે રમતાં રમતાં કેટલી ઘડીઓ વીતી ગઈ એની મને ખબર ન રહી. આખો દિવસ અહીં તર્યાજ કરું એવું મન થઈ જવા લાગ્યું; પણ વીરપાળની વાત યાદ આવી અને મનેય જરા ભૂખ લાગવા માંડી એટલે હું બહાર નીકળ્યો.

થોડાંક ફળ અને કંદમૂળ વડે અમે એ દિવસે અમારી ભૂખ લાગી.

બપોરે ગુફામાં જઈને સૂતા.

*

*

*

ગુફામાં ખાર દિવસ વીતી ગયા.

મુંદર હંસોની રમતો જોતાં, નાનાં મોટાં સસલાં ને હરણાંના કુદકા જોતાં, અને મીઠી વાતો કરતાં આ ખાર દિવસ સહેલાઈથી નીકળી ગયા.

પેલાં મૂળીઆંનો લેપ કર્યાથી વીરપાળને પગે હવે સારું થઈ ગયું હતું. વચ્ચે એક વાર ડુંગરની ટોચે જઈને મેં જોયું હતું તો ખીજી તરફ થોડે છેટે એક ઘોરી માર્ગ છે, ને જરા દૂર નાનાં ગામડાં જણાયાં હતાં.

અમે હવે નક્કી કર્યું કે નદીને રસ્તેથી જવાને બદલે આ તરફ ઉતરીને ચાલતા ચાલતા એકાદ ગામ જઈ પહોંચવું અને ત્યાંથી જેમ જને તેમ વહેલાં ચેર પહોંચી જવું.

તેરમા દિવસની સવારે હંસોના મીઠા અવાજ સાંભળતા સાંભળતા અમે ડુંગરની ટોચે પહોંચી ગયા.

ખીજી તરફ નીચે ઉતરવાનું કામ ખૂબ વિકટ હતું. જો જરાક પગ લપસે તો એકદમ નીચે ગળડી પડાય તેમ હતું; એટલે અમે તો ઝાડની ડાળીઓ ને મોટા પથરોનો આસરો લઈ ધીરે ધીરે નીચે ઉતરવા માંડ્યું.

છેક બપોરે તળેટીમાં પહોંચ્યા.

વાટમાં ખાઈ શકાય એવાં ફળ ખીલકુલ મળ્યાં નહિ. ભૂખ કંકડીને લાગી હતી. ખાવાનું શોધવાનો વિચાર કરી અમે આમતેમ રખડવા લાગ્યા.

બૂખ રખડવા ત્યારે થોડાંક બોર ને સક્કરકોળાના બેચાર કંદ મળ્યાં.

બળતણ ભેગું કરી અમે કંદ શેકી લીધાં. બોર ને કંદથી અમારી ભૂખ કંઈક ઓછી થઈ; પણ તરસે જીવ જતો હતો. એટલામાં કયાંય પાણી નહોતું જણાતું. છેક પાસે કોઈ ગામ પણ નહોતું!

અમે તો પાણીની ખોળમાં આમતેમ રખડવા લાગ્યા. પણ નિષ્ફળ! કયાંય પાણીનું નામનિશાન ન જણાયું. અમને થયું, અરે પ્રભુ, આટલા દિવસ તેં બચાવ્યા; પણ આજ તરસે મરી જવાના!

પણ એમ કાંઈ પાણી મળી જાય? વળી પાછા લથડતે પગે અમે આમતેમ ફરવા લાગ્યા.

ફરતાં ફરતાં ડુંગરાની એક બાજુએ ઝાડના ઝુંડમાં અમને કંઈક ગુફા જેવું જણાયું. અમે દોડીને એની પાસે જઈ પહોંચ્યા. વાઘ કે સિંહની બોડ પાસે જતાં જે ખરાબ વાસ આવે છે એ અહીં બીલકુલ આવતી નહિ. ગુફા સરસ હતી. આસપાસ બધે સાફસુફ હતું. અંદર જાણે કોઈ માણસો રહેતાં હોય એમ અમને લાગ્યું.

ચોગીઓની વાતો સાંભળી હતી, એટલે થયું કે કદાચ અહીં કોઈ ચોગી રહેતા હશે.

હવે અંદર જઈ પાણી પી શકીશું એવી આશાથી

અમને આનંદ થયો.

ગુફા આડો એક પથર હતો. પથર ખસેડીને અમે અંદર ગયા.

પહેલા ઓરડામાં કંઈ ન જણાયું : બધું ખાલી ખમ હતું. એક તરફ એક તરવાર પડી હતી. પણ એ ઓરડો વટાવીને અમે અંદર ગયા, ત્યાં તો દિંગ થઈ ગયા. “અરે ! આ શું ?” અંદર કેટલુંય ઝવેરાત પડ્યું હતું ! ને એક તરફ મોટાં મોટાં હથિયાર પડ્યાં હતાં.

તપાસ કરતાં છેવટ સમજાયું કે આ તો કોઈ લુંટારાની ગુફા છે ! પેલા ધોરીમાર્ગ ઉપરથી કે બીજેથી લુંટ કરી લાવીને એ લોકો આ ગુપ્ત સ્થળે લુંટનો માલ ભરતા હશે એમ અમે માન્યું. ઘડીભર અમે તરસને વીસરી ગયા હતા; પણ પાછી તેની પીડા વધી !

એટલામાં અચાનક અમારી નજર ગુફાના પાછલા ભાગ તરફ ગઈ ત્યાં એક સુંદર ને સ્વચ્છ ઝરાણું જણાયું. અમે દોડીને એ ઝરામાંથી પાણી પીધું ને ઘડીક બેઠા.

ગુફાની અગાધ શાંતિમાં સફેદ પથરો સાથે અથડાઈને મીઠો ખળખળ અવાજ કરતું ઝરાણું વહ્યું જતું હતું. અમે શાંતિથી એ મધુર ખળખળાટ સાંભળવા લાગ્યા.

પણ અહીં બેસી રહેવાય તેમ નહોતું. છેવટ થોડું થોડું ઝવેરાત ગજવામાં ભરી લઈને અમે બહાર નીકળ્યા.

બહાર આવીને અમે પેલા ઘોરી ભાગ તરફ જવા માંડ્યું ને બે ચાર ઘડી પછી એક ગંભીર વડલા પાસે આવી પહોંચ્યા.

આ ઘનઘોર વડલા નીચે ઘડીક થાક ખાવાનો વિચાર કર્યો. વડની શીતળ છાયામાં જ્યાં બેસવા જઈએ છીએ ત્યાં અચાનક એક બાબુએ રાખોડીની નાની નાની ઢગલીઓ ને એકબે ભાંગેલી ચલમો અમે જોઈ.

તરત જ અમને વધારે ખાત્રી થઈ ગઈ કે જરૂર પેલા લુંટારાઓને બેસવાની આ જગ્યા હોવી જોઈએ! થોડે જ છોટે ઘોરી ભાગ આવેલો હતો; એટલે તેઓ અહીં બેઠા બેઠા વટેમાર્ગીઓ પર નજર રાખતા હશે એમ પણ લાગ્યું.

એકાએક એક નવું સાહસ કરવાનો અમે વિચાર કર્યો.

સિંહ અને વાઘની સાથે ખૂબ લડયા હતા; હવે એક વાર આ લુંટારાઓ સામે ઝૂકાવવાનું મન થયું.

કોઈ ગામ પોળવાનું માંડી વાળીને અમે નક્કી કર્યું કે આજ સાંજે તો આ વડલા ઉપર સંતાઈ બેસવું, ને જો રાત્રે લુંટારાઓ આવે તો એમની વાતો સાંભળવી.

આખો દિવસ આમતેમ રખડીને સાંજ પડતાં અમે વડની એક મોટી ડાળ ઉપર ચઢીને બેઠા.

અંધારું થયું. જંગલી જનવરો બોલવા લાગ્યાં;

એટલામાં દૂર દૂર ઘોડાની તળડકીઓ સંભળાઈ. અમે હોશિયાર બની ગયા.

ખીજીજ ઘડીએ તળડાક તળડાક કરતા ચાર ઘોડે-સ્વારો વડ નીચે આવી પહોંચ્યા. ચુપકીથી અમે એમના સામે જોઈ રહ્યા.

ચારે જણે વિચિત્ર પોશાક પહેર્યો હતો, દરેકના હાથમાં એક એક નાગી તરવાર હતી.

વડ પાસે આવીને ચારે જણ નીચે ઉતરી પડ્યા. લગામ કાઢી લઈ ઘોડાને ચરવા છોડી મૂકી ચારે જણ વડ હેઠળ આવ્યા.

નીચે બેસીને એક જણે દેવતા સળગાવ્યો.

ચલમ કૂંકતાં કૂંકતાં ચારેય જણ અંદર અંદર વાતો કરવા લાગ્યા. અમે બરાબર એમના માથા ઉપરની ડાળ ઉપર બેઠા હતા, એટલે એમની વાતચીત સાંભળી શકતા હતા. પણ ખૂબ ધ્યાન આપ્યા છતાં એમની વિચિત્ર ભાષા અમને સમજતી નહોતી!

મહામહેનતે છેવટ અમે એટલું સમજી શક્યા કે આ લોકો આવતી કાલે કોઈને હુંટવાનો વિચાર કરે છે.

અમે એ જ વખતે નિશ્ચય કર્યો કે કાલે પણ અહીં રહીને કોઈને બચાવી શકાય તો જરૂર બચાવવું.

અમે જે ડાળ ઉપર લપાઈને બેઠા હતા, તે ખૂબ મોટી હતી. વળી પાંદડાના ઘેરાએ અમને ઢાંકી દીધા હતા. તોપણ બીક લાગતી કે વખતે પેલા લુંટારાઓ અમને જોઈ જશે તો સહેલાઈથી મારી નાખશે. એવામાં એક વાર વીરપાળને સહેજ ઝોકું આપ્યું; એટલે ડાળ હાલી ને સહેજ અવાજ થયો !

ચારેય લુંટારાએ ઉંચે જોયું. અમારાં કાળજાં ધબકી ઉઠ્યાં. થયું કે જરૂર, આ તો ખરેખરા કસાયા !

અમે લપાઈને ચૂપકીથી બેસી રહ્યા. આસપાસ પાંદડાંનો ઘેરો હતો; એટલે પેલા લોકોની નજરે અમે નહિ પડ્યા હોઈએ.

લુંટારાઓ પાછા વાતો કરવા લાગ્યા.

થોડી વાર પછી એમણે ઉભા થઈને ‘ભુરી’ ‘ભુરી’ એવો અવાજ કર્યો, એટલે તરત પેલા ચારેય ઘોડા એમની પાસે આવી પહોંચ્યા.

ઘોડા ઉપર બેસીને એક જણ પેલી ગુફા તરફ ગયો, ને બાકીના ત્રણ જણ જંગલમાં બીજી તરફ ક્યાંક ચાલ્યા ગયા.

અમારું અનુમાન સાચું હોય ને એ દુષ્ટ લુંટારાઓ કોઈને લુંટવાના હોય, તો એમની સામે થયું એવો

અમે નિશ્ચય કર્યો.

ઘડીક વાતો કરીને ને ઘડીક ઝોકાં ખાઇને તે રાત અમે પસાર કરી.

ખીજે દિવસે જંગલમાંથી ફળમૂળ વીણીને પેટ ભર્યું. પેલી ગુફા પાસે જઈને જોયું તો અંદર કોઈ ન જણાયું; એટલે અંદર જઈ ને અમે ઝરાતું મીઠું પાણી પીધું.

સાંઝ પડતાં પાછા પેલા વડ પાસે જઈ પહોંચ્યા.

સાંઝ પડી.

સૂર્યનારાયણ આથમવાની તૈયારી કરતા હતા. દૂર દૂરથી પંખીઓ માળા તરફ ઉડી આવતાં હતાં.

એવામાં દૂર પશ્ચિમે ધૂળના ગોટેગોટ ઉડતા જણાયા. આટલી ધૂળ શાથી ઉડે છે એ જોવા અમે એક ઝાડ ઉપર ચઢી ગયા.

પહેલાં તો ધાર્યું હતું કે એ કદાચ પેલા હુંટારાઓની ટોળી હશે. પણ એ તો કોઈ વણજરાની પોઠ હતી. વચ્ચે લાખા વણજરાની રાતી ઘોડી હતી.

હવે અમને પેલા હુંટારાની ખબી વાત સમજાઈ ગઈ! એ લોકોએ આટલામાં જ આ બિચારાઓને હુંટવાનો વિચાર કર્યો છે, એમ ચોક્કસ લાગ્યું.

હવે તો એક પણ પણ્ય ગુમાવ્યા વિના એ પોઠ પાસે પહોંચી જવાનો અમે નિશ્ચય કર્યો.

ગુણે ઉપાડીને ધીરે ધીરે બળદો ચાલતા હતા. એમના ગળામાં બાંધેલી ઘાંટડીઓના મીઠા અવાજ ચોમેર રેલાતા હતા. વચ્ચેવચ્ચે લાખા વણુજરાની કાઠી ઘોડી ચાલતી હતી. પાછળ આઠ દશ રખેવાળ ઘોડેસ્વારો હાથમાં તરવારો ને બાંદુકો લઈને ચાલતા હતા.

ઝાડ ઉપરથી ઉતરીને દોડતા દોડતા અમે પેલી પોઠની સામે ગયા.

લાખો વણુજરો અને એનાં માણસો અમને જોઈને પહેલાં તો ગભરાયાં. પણ પાસે જઈને અમે કહ્યું કે “અમારે પણ તમારી સાથે મુસાફરી કરવી છે.” વણુજરાએ ઘડીક તો અમારી સામે જોયા કયું. છેવટ એને લાગ્યું કે અમે કોઈ હુંટારા નથી, એટલે રાજ થઈને એણે અમને સાથે લીધા.

અમે કોઈને પેલા હુંટારાઓની વાત કરી નહિ, કારણ એ સૌ હુંટારાઓથી ખૂબ બીએ છે, એમ એમની વાતો ઉપરથી સમજી શકાયું હતું.

વખતે હુંટારાઓની વાત સાંભળી એ લોકો બહુ ગભરાશે ને નાસભાગ કરી મૂકશે એમ વિચારીને અમે કંઈ બોલ્યા વિના એમની સાથે ચાલવા માંડ્યું.

એક ઘડી વીતી ગઈ. સાથે જો ત્રણ લોભિયા હતા, એટલે સૌ નિરાંતે ચાલતાં હતાં.

રસ્તાનો વાંક વળ્યો. હવે અમે પેલા ડુંગરાની ખૂળ પાસે થઈને ચાલતા હતા.

એક તરફ ઉંચો ડુંગરો ને બીજી તરફ મોટાં મોટાં ઝાડ આવી ગયાં. આ જગ્યા જરા વિકરાળ લાગવા માંડી. મનમાં થયું કે વખતે પેલા લુંટારાઓ આવી જગ્યાએ આવી ચઢે તો?

વીરપાળે લાખા વણજરાને પૂછ્યું, “ તમે આવા જંગલમાં આમ રાતે મુસાફરી કેમ કરો છો ? ”

લાખા વણજરાને પણ મુસાફરી ગમતી નહોતી. એનેય લુંટારાઓની ખૂળ ખેંચી લાગતી હતી. એણે કહ્યું, “ બાપુ, આટલું જંગલ વટી જઈએ એટલે મારી બેનનું ગામ આવશે. કાલે ત્યાંથી એક માણસ ‘બેન ખૂળ માંદાં છે’ એવો સંદેશો લાવ્યો હતો. આવા જંગલમાં પોઠને એકલી મૂકી જવાનું મન થતું નથી; એટલે જેમ તેમ કરીને.....”

પણ લાખો વણજરો જ્યાં વાત પૂરી કરે, ત્યાં તો “ એ....ઈ....” કરતેકને દસબાર જંગલી ઘોડેસ્વારો પેલા ડુંગરા ઉપરથી ઉતરી આવતા જણાયા! અધકારમાં એમના કાળા કાળા ઓળા ભયંકર લાગતા હતા.

જે બીક રાખી હતી તે આગળ આવી ગઈ ! અમે સાંને વાત વાતમાં કહી રાખ્યું હતું કે “ કદાચ લુંટારા આવી ચઢે તો કોઈએ ગભરાવું નહિ. ”

પરંતુ એ જંગલી લુંટારાએને જોઈ પોઠના માણસો ગભરાઈને ફાવે તેમ નાશી ગયા.

લાખા વણજારાનું તો પૂછવું જ શું ? અમે ય લુંટારાના માણસો જ છીએ એમ હવે એને લાગ્યું, ને તેથી રડતાં રડતાં એ અમને ગાળો દેવા લાગ્યો. પેલા રખેવાળો ય હિમ્મત વગરના હતા. કોઈનામાં એક અક્ષર બોલવાની હામ નહોતી રહી !

ખારીક સમય હતો. ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં લુંટારા આવી પહોંચે એમ હતું !

મેં વીરપાળ સામું જોયું. એણે મારા સામું જોયું. સિંહ ને વાઘની સાથે જીવસટોસટ લડનાર અમે, આ ટોળી સામે થવા તૈયાર થઈ ગયા.

મેં કહ્યું, “ જે થાય એ ખરી. મરવું છે તો એક જ વખત છે ને ? ”

અમે બીજીજ પળે ખૂમ પાડી,

“ ખબરદાર ! ”

પહાડ સાથે અથડાઇને ગર્જનાઓ પાછી વળી,
“ખબરદાર!”

પણ એમ કાંઇ લુંટારા પાછા વળે?

લુંટારાઓ અમારી છેક નજીક આવી ગયા. હવે અમે તલવારોની ધાર ઉપર વિશ્વાસ રાખીને એ જંગલી લોકો સામે ધસ્યા.

પહેલો ઘોડો નીચે પગ મૂકવા જતો હતો ત્યાંજ વીરપાળે વિજળી વેગે ફૂદકો મારી એના સ્વારનો જમણો હાથ કાપી નાખ્યો. ગભરાઇને ઘોડો એક તરફ નાઠો.

પછી તો ખરેખરી લડાઇ જામી.

આસપાસ શું બને છે, એની અમને હવે ખબર ન રહી! માથાની આસપાસ તલવારો ઘુમે છે, એટલુંજ

જણાવા લાગ્યું. આસપાસ કાળાપીળા રંગો જણાતા હતા. અમારી તલવારો ચક્કર ચક્કર ફરતો હતી, ને વચ્ચે કોઈની ચીસો સંભળાતી.

અચાનક હું સહેજ અટક્યો. જોયું તો માત્ર બે જ ઘોડેસ્વારો અમારી સામે લડતા હતા. બીજા બે ત્રણ લુટારા એક તરફ નાશી જતા હતા. બાકીનામાંથી એક બે જણના હાથ કપાઈ ગયા હતા ને બીજા સખ્ત ઘાયલ થઈને નીચે પડ્યા હતા.

લડનાર અમે બે જ જણ નહોતા, પણ રખેવાળોમાંના પાંચેક જણ પણ ધુમતા હતા.

એટલામાં પડકાર કરી વીરપાળે એક જણને હેઠો પાડ્યો.

બીજો કારમી ચીસ પાડી પોતાનો ઘોડો લઈને એક તરફ નાઠો.

હવે અમે તલવારો ફેરવવાનું બંધ કર્યું. અમારાં શરીર તો ગુસ્સાથી ધ્રુજતાં હતાં. આખા શરીરમાં લોહી વેગથી ફરતું હતું.

અમે લુટારાઓની સામે ધસ્યા હતા એ જોઈને પેલા રખેવાળોમાંથી પણ પાંચેક જણને શૂર ચઢ્યું હતું, અને સૌએ મળીને આઠ દશ લુટારાઓને લોંચ લેગા કર્યા હતા. અમારામાંથી બે ત્રણ જણને સખ્ત વાગ્યું હતું. મને અને

મોટા રખેવાળને પીઠ ઉપર બે ત્રણ ઘા પડ્યા હતા.

પણ આટલું થતાં ચ અમે એ જંગલી હુંટારાઓના હાથમાંથી ઉગર્યા એમ જાણી અમને આનંદ થયો.

આ બધો વખત લાખો વણજરો તો દૂર જમીન ઉપર ઉઘે માથે પડીને રડતો હતો, ને ભગવાનને પોકારતો હતો.

અમે એને બધી વાત કરી. પહેલાં એણે અમારી વાત માની પણ નહિ; પરંતુ છેવટ બધી પોઠને સહીસલામત જોઈને એના જીવમાં જીવ આવ્યો.

ઉભો થઈ લાખો વણજરો લગી લગીને અમારે પગે પડવા લાગ્યો. અમે કહ્યું: “ભાઈ, એમાં શું? આટલું તો કરવું જ પડે ને?”

બૂમો પાડી પાડીને અમે નાશી ગએલાં માણસોને પાછાં જોલાવી લીધાં.

હવે જેમ તેમ કરી આ વિકટ જગ્યાએથી ચાલ્યા જવાનો અમે નિશ્ચય કર્યો. મોટા રખેવાળ પાસે ઘાબાજરીઈ હતું. અમે અમારા ઘા ઉપર એને થોડું થોડું મૂકી પાટા બાંધ્યા. પછી બચેલા રખેવાળો અને પોઠ સાથે આગળ ચાલવા માંડ્યું.

ને બીજે દિવસે મધ્યાહ્ન થતાં અમે લાખા વણુજારાની બેનને ગામ આવી પહોંચ્યા.

ઇશ્વરકૃપાએ લાખા વણુજારાની બેનને હવે જરા આરામ હતો, એટલે અમે નિરાંતે આરામ લેવા લાગ્યા. લાખા વણુજારાના બનેલી મોટા વેપારી હતા. એમની પોઠો દેશદેશાવર ફરતી હતી.

વાતચીતમાં એમણે કહ્યું કે “અહીંના ઠાકોર સાહેબ બહુ ભલા છે.”

એમણે ઠાકોરનાં ખૂબ વખાણ કર્યાં. અમે એમને મળવાની ઇચ્છા જણાવી.

ઠાકોર સાહેબે. રજા આપી એટલે અમે એમના મહેલમાં ગયા.

પણ ઠાકોર અમને લેવા માટે જ્યાં સામા આવ્યા, ત્યાં તો હું હરબથી ફૂટી ઉઠ્યો. “અરે! આ તો માનસિંહકાકા!”

ઠાકોર પણ ખૂબ નવાઈ પામ્યા ને હરબથી મને વળગી પડ્યા.

માનસિંહકાકા મારા બાપુના ભાઈબંધ થાય. બે ત્રણ વાર તેઓ મારે ત્યાં આવી પણ ગયા છે.

એમની આંખમાં હરખનાં ઝળઝળીયાં આવી ગયાં. એ બોલી ઉઠ્યા, “બેટા, તું ક્યાં રખડે છે? ગઈ કાલે જ બાપુ તરફથી એક સાંઠણીસ્વાર આવ્યો હતો ને કહેતો હતો કે ‘વીરસેનબાપુ આજ મહિનો થયાં શિકારે ચઢ્યા છે, પણ એમનો કંઈ પત્તો નથી. બાબાપુની આંખમાંથી તો શ્રાવણભાદરવો વરસે છે! અમે બધા ખૂબ

તપાસ
એ
છીએ,
પણ
ક્યાંય
પત્તો
નથી!”

મને
ધર
સાંભ-
યું!

મહિ-
કથી
અમે
બહાર
ભટક-
તાહ-
તા.
સાથે
કેઈ
મોઢું
માણ-

સ નહોતું; સંદેશોય મોકલી શક્યા નહોતા; એટલે સૌને ચિંતા થાય એ બનવાભેગ હતું. હવે મને ઘેર પહોંચવાની ચટપટી થવા લાગી.

લાખા વણજારાને પણ અમારા ગામ તરફ આવવાનું હતું, એટલે મેં એને બે ત્રણ દિવસ અમારા મહેમાન

થવા જણાવ્યું. વીરપાળે સાથે રહીને એમને તેડી લાવવાનું કબૂદ્યું.

બીજે દિવસે માનસિંહકાકાની તેજ ઘોડી ઉપર બેસી હું ઘેર જવા નીકળ્યો. સાથે એક ભોમિયો લીધો.

લાગટ ત્રણ દિવસ ને ત્રણ રાતો મુસાફરી કરીને ચાથે દિવસે હું મારે ગામ આવી પહોંચ્યો.

બાબાપુ તો મારી ઝંખના કર્યા કરતાં હતાં, એમની આંખમાંથી આંસુની રેલ જતી'તી!

ઢોડીને હું એમને ભેટી પડ્યો!

સૌ મને જોઈને હરખથી ગાંડાઘેલાં થઈ ગયાં.

તે પછી દસમે દિવસે વીરપાળ અને લાખા વણજારાની પોઠ આવી પહોંચ્યાં. વીરપાળે પેલું સિંહનું ચામડું આણ્યું હતું. એક બળદ તરફ આંગળી કરી એણે કહ્યું, “આ બધો આપણો માલ છે.”

એ જોઈને હું દિંગ થઈ ગયો. પાછો જઈને વીરપાળ પેલી ગુફામાંથી કેટલુંય ઝવેરાત લઈ આવ્યો હતો!

અમે બધુંય ઝવેરાત એક મોટા ઝોરડામાં સુંદર રીતે ગોઠવી દીધું.

અમે બધા હરખથી રમવાજમવા લાગ્યા.

એ ચાર દિવસ પછી પોઠ લઇને લાખો વણજરો વિદાય થયો. અમે કહ્યું, “વળી કોઈવાર પધારજો.”

અમારા શિકારની વાતો સાંભળીને ને પેલું મૂલ્યવાન ઝવેરાત જોઇને સૌને ખૂબ અન્યયળી થતી હતી.

*

*

*

હજીય અમને શિકારના એ સુંદર દિવસો સાંભરે છે.

*

*

*

સાંભળ્યું છે કે પેલા જંગલમાં જંગલી હાથીઓનું એક ટોળું આવી ચઢ્યું છે. ફરીથી ત્યાં જઇને એકાદ હાથીનો શિકાર કરવા અમે તલપી રહ્યા છીએ.

વળી કોઈ વાર જઇશું.

